

Veronika Zakonjšek

Milenijski »luzerji« in (ne)smisel življenja v Ljubljani

Ne bom več luzerka

leto 2018

režija Urša Menart

država Slovenija

dolžina 88'

»Oprostite, samo malo!« skupini azijskih turistov zakliče Špela, ko s svojim zelenim Rogovim kolesom hiti čez center Ljubljane, kjer pri 29 letih z diplomo iz umetnostne zgodovine za zadosten mesečni dohodek še vedno usklajuje dve slabo plačani prekarni službi – delo receptorke v muzeju MSUM in reševalke iz vode v plavalnem klubu Ilirija. Ko tudi napredovanje v eni izmed služb zaradi njene (oh, ironija) previsoke izobrazbe splava po vodi (diploma po starem programu? Tako visokega plačnega razreda si pač

ne morejo privoščiti!), fant pa se odloči sprejeti delo v ameriški oazi *start-up* podjetij, se Špela svojim sposobnostim in ambicijam navkljub znajde brez dohodkov, možnosti plačane zaposlitve – in posledično stanovanja. Vse, kar ji ostane in kar ji v tem trenutku življenjskega poraza sploh še kaj pomeni, je kolo, ki kot hommage brezčasni klasiki italijanskega neorealizma, **Tatovi koles** (Ladri di biciclette, 1948, Vittorio De Sica) simbolizira svobodo, samostojnost, perspektivo za delo in upanje na boljšo prihodnost. Tako Špela med iskanjem novih delovnih opcij še naprej z vselej ponosno dvignjeno glavo drvi po Ljubljanskih ulicah. Morda res nima več službe, fanta, denarja ali stanovanja; a dokler ima kolo, ima tudi svoje dostojanstvo.

Film **Ne bom več luzerka** (2018, Urša Menart) je na letošnjem Festivalu slovenskega filma prejel vesno za stransko žensko vlogo, najboljši scenarij in film leta – nagrado, ki je prvič v zgodovini festivala pristala v rokah ženske režiserke. Gre za samozavesten celovečerni igrani prvenec, ki odločno, a hkrati z dobršno mero distance in humorja prikaže realnost milenijske, v tranziciji odraščajoče generacije, ki se še skoraj donkihotsko neučinkovito spopada z nezmožnostjo finančne osamosvojitve in dokončnim prehodom v odraslost iz neprostoovoljno podaljšane adolescence.

Ko tako Špela pri skoraj tridesetih letih spet pristane v Fužinah, na kavču svojih staršev, to ni zaradi apatičnosti, lenobe ali vsestranske brezbrčnosti, ki jo radi pripisujejo »izgubljeni« milenijski generaciji. *Ne bom več luzerka* je film

specifičnega časa in prostora, ki zareže v aktualno in boleče realistično situacijo (ljubljske) milenijske generacije, kar je za generacijo X pred skoraj dvajsetimi leti naredil kultni prvenec Janeza Burgerja **V leri** (1999). Generacijo X, ki jo v zavetju Rožne doline v objektiv ujema Burger, so spremljali predvsem ležernost, brezciljnost in neresen odnos do sveta, ki so ga mladi demonstrirali s svojim statusom večnih študentov. A njihova »zafrkantska« drža je bila znak upora, namernega odklona od *statusa quo* in trmastega stremljenja k alternativni, medtem ko je apatija in nekoliko samoironičen odnos do sveta, ki ga demonstrirajo mladi v *Ne bom več luzerka*, predvsem le še obrambni mehanizem pred svetom, ki jih ne jemlje resno in v katerem se počutijo odveč; pred svetom, kjer jim je bilo kot otrokom tranzicije obljubljeno vse, ko so prestopili prag univerze, pa ni zanje ostalo nič več. Špela morda res suvereno kadi *jointe*, ponočuje, pijančuje, se tik pred zoro po prekropani noči okrepčuje s falaflom, bruha čez mostove in v trenutku hude osebne stiske plava v Ljubljani. A kljub njeni nepopolnosti, občasnim napačnim odločitvam in nenehnim spodrslijajem ne gre za osebo, ki bi ji bilo vseeno. Gre za osebo, ki izgublja upanje v boljši jutri in polna dvomov o svojih življenjskih odločitvah skuša ohromiti občutek nemoči in boleče stagnacije v mestu, ki ji ne more ponuditi več od statusa »sposobne propalice«, večne luzerke. Urša Menart, ki je v svojem dokumentarcu **Kaj pa Mojca?** (2014) skozi zgodovino slovenskega filma poskušala ugotoviti, kdo je značilna slovenska filmska junakinja, s Špelo ustvari povsem samosvojo, kompleksno in močno protagonistko, kakršne slovenski film še ni videl, z njo pa tudi popolnoma dekonstruira mit »pridne punce«. Špela je do te točke sledila vsem družbenim smernicam in pravilom, stremela k lepim ocenam, doštudirala v spodobnem času, živela v umirjeni monogamni zvezi in nasploh igrala življenje po pravilih. Ko kljub temu ostane brez službe in stanovanja, z virtualnimi prijateljicami, s katerimi za rojstni dan ob na pol zamrznjeni sliki nazdravlja prek Skypa, in s fantom, ki v zasledovanju boljšega življenja odide v San Francisco, se tako ne poruši zgolj njeno profesionalno in romantično življenje, temveč vsa njena identiteta.

Enakovredno pomemben lik filma pa je ne nazadnje tudi Ljubljana, ki je s Špelo neločljivo povezana. Gre za spretno premišljeno in realistično, bržkone do zdaj najbolj učinkovito prikazano geografijo mesta, ki se z izjemo začetnega kadra, v katerem trčita dve perspektivi istega mesta, spretno izogne stari Ljubljani, t. i. Potemkinovi vasi, ki za lepimi fasadami, dragimi izložbami in z novim kamnom obloženimi tlemi skriva celo generacijo frustriranih in paraliziranih mladih. Urša Menart v film odlično ujema trenutni *zeitgeist* mesta, ki dobiva vse bolj dvoličen obraz s spoliranim, od turistov okupiranim centrom na eni strani, in skromno, neatraktivno, na trenutke depresivno realnostjo, ki jo domačini živimo

na drugi. S statičnimi širokoplanskimi kadri se osredotoča predvsem na slednjo ter v objektiv namesto Prešernovega in Kongresnega trga ujema Fužine, Trnovo in v jutranjo meglo zavito Šiško, medtem ko poplavo turistov, ki je v zadnjih letih zajela Zmajsko mesto, na kratko odpiše s komičnima kadroma gneče na Trubarjevi, ki zavira kolesarski promet, ter turistom fascinantnim, sicer pa predvsem nepojasnjenim fenomenom čevljev, ki visijo nad ulicami.

Če *V leri* mladostniško brezbriznost do sveta in lastne prihodnosti komplementira črno-bela slika, pa Urša Menart in direktor fotografije Darko Herič tu ubereta povsem drugačno pot. Film je nasičen s toplimi barvami, v prevladujoče rumenih in rdečih otenkih postavljenimi v kontrast »hladni« in brezbrizni okolici, ki današnji mladini v neskončnost ponuja zastojno delo v zameno za izkušnje, ki naj bi plačevale hrano in položnice. Vizualna podoba filma sicer vselej stremi k realizmu, a z uporabo živih barv nekoliko omili resnost aktualne tematike, ki ji živahen in barvit videz, pa tudi izvrstno izpiljen scenarij vlijeta ravno pravo mero igrivosti in duhovitosti. Menartova se prav tako spretno izogne jasnim žanrskim konvencijam, ki bi film opredelile bodisi kot (zgolj) komedijo, bodisi kot še eno »zateženo« slovensko socialno dramo. Tako vizualna podoba kot celovit ton filma premeteno spajata elemente obeh ter z odličnimi komičnimi vložki, močno samoironično držo in premišljeno montažo poskrbita, da nas med smehom najbolj zabolijo ravno teme, ki so nam pretkano podane skozi humor.

»Oči, a si ti razočaran nad mano?« Špela v nekem trenutku vpraša svojega – ravno tako brezposelnega – očeta. V paralizirani poziciji večne adolescence čuti razkol med pričakovanji, ki sta jih starša vse življenje gojila v zvezi z njo, in dejanskimi možnostmi, ki jih je dobila za uresničitev svojih talentov in potencialov. Špela je seveda predvsem žrtev trenutne ekonomsko-politične ureditve, ki mlade vselej spregleda, a kljub temu ne gre za tragičen lik, utemeljen na vsestranski krivičnosti družbe, v kateri ni prostora za generacijo, ki izgubljeno išče svoj prostor pod soncem. Špelina trdna načela, iskrenost, naivnost in nezmožnost (kapitalističnega) dojemanja sebe kot »produkta«, ki ga mora na službenem razgovoru »prodati«, ji ves čas še dodatno otežujejo preboj v sfero dela, po kateri zdaj manevrira z od sosedu kupljeno študentsko napotnico, s strežbo v lokalu in prostovoljskim delom »za reference« v domu za upokojece. »Šparamo!« ji pojasnijo na razgovoru, kjer ji namesto plačila ponudijo bone za kosilo. Ob vsesplošnem begu možganov v tujino, kamor sta pobegnili tudi njeni najboljši prijateljici, je Špelino vztrajanje v domači Ljubljani moč pripisati le še svojeglavosti, trmi in neomajnemu prepričanju, da se pod vso neperspektivnostjo naše prestolnice vendarle skrivajo neki skriti potenciali. **E**